

MAPITIO YA KITABU

JINA KITABU:

KISIKI KIKAVU

MWANDISHI:

ALDIN K. MUTEMBEI (2005)

MCHAPISHAJI:

E & D Limited

MPITIAJI:

Joviet Bulaya

(USAWIRI WA MAAMBUKIZI YA VVU KATIKA *KISIKI KIKAVU*)

Ikisiri

Makala haya yanakusudia kuchunguza jinsi waandishi wa riwaya ya Kiswahili wanavyoshughulikia suala la maambukizi ya virusi vya UKIMWI katika kazi zao. Japokuwa kuna njia nyingi za kuenea kwa ugonjwa wa UKIMWI, makala haya yanalenga kuchunguza jinsi ukahaba unavyoibuliwa na waandishi wa riwaya ya Kiswahili na nafasi yake katika kuenea ugonjwa wa UKIMWI kwa jamii. Ukahaba ni dhamira ambayo imeshughulisha kalamu za waandishi wengi wa riwaya ya Kiswahili. Dhamira hii imekuwa ikitajwa na wahakiki wa kazi za fasihi lakini, kama Senkoro (1982) anavyoonyesha, hakuna uhakiki wa kina uliofanyika kuhusu nafasi na dhima yake katika fasihi ya Kiafrika. Kazi hii inakusudia kuhakiki dhamira ya ukahaba na jinsi inavyojitokeza katika riwaya za Kiswahili. Kwa kuwa ni vigumu kusoma na kuhakiki riwaya zote za Kiswahili, kazi hii inakusudia kutumia riwaya ya *Kisiki Kikavu* katika kufikia lengo lake. *Kisiki Kikavu* ni riwaya iliyoandikwa na Aldin Mutembei (2005) kusawiri suala la UKIMWI katika jamii. Mwandishi wa riwaya hii anakujadili suala la UKIMWI katika jamii huku akizingatia historia, chanzo na athari zake. Pamoja na mambo kadhaa muhimu yanayoibuliwa na mwandishi wa riwaya hii, kazi hii inalenga kupanua mjadala juu ya UKIMWI kwa kuchambua kipengele cha ukahaba: yaani, namna kinavyojitokeza, sababu zake, athari zake na funzo analolitoa mwandishi kuhusu hali hii kwa jamii, hasa katika wakati huu ambapo jamii iko katika harakati za kupambana na UKIMWI.

1.0 Utangulizi

“Uhusiano wa kimapenzi ndio njia kuu ya kuenea UKIMWI ... barani Afrika. Hii yaweza kuwa kwa sababu ya hali mbaya ya kiuchumi ya kijamii ... ukosefu wa elimu au elimu duni, kutoweza kukataa kufanya mapenzi na kutotumia mipira ya kondomu kabisa au kutotumia mipira wakati wote wanaposhiriki tendo la mapenzi” (*Center for AIDS Prevention Studies (CAPS)*).

Kwa kuwa ni vigumu kutoa maana ya ukahaba inayoweza kukidhi mtazamo wa kidini, kiutamaduni na kijamii, katika makala haya, neno “ukahaba” litatumika kuelezea kitendo cha kufanya ngono kwa lengo la kulipwa fedha, kupewa zawadi au kupata upendeleo pasipo kuzingatia utashi wa dhati wa kufanya hivyo kwa wahusika wa pande zote au upande mmojawapo.

Ukahaba unajulikana kama ajira kongwe ulimwenguni, na unaweza kufuatiliwa kupitia historia iliyoandikwa (Lerner, 1986:1). Senkoro (keshatajwa), anaunga mkono wazo hili kwa kudai kuwa ukahaba umekuwa pamoja nasi/ katika jamii zetu kwa muda mrefu, anaongeza kuwa japokuwa fasihi andishi ni ya muda mrefu Ulaya ukilinganisha na Afrika, bado uhakiki wa suala hili haujatiliwa mkazo. Akifafanua kuhusu dhamira hii katika kazi za ubunifu za Kenya, Muriungi (2005), anaonyesha kuwa dhamira hii imejitokeza zaidi katika kazi za ubunifu za Kenya miaka ya 1970 na 1980.

Maina (1987; 2001:1) anaeleza kuwa kwa muda mrefu katika historia, wanawake walikuwa na fursa tatu za kupata mahitaji yao. Kwanza, kwa kuolewa, pili kwa kuwa watawa na tatu kwa kuwa makahaba. Anaendelea kufafanua kuwa inasadikiwa kuwa katika Tanzania ukahaba ni kazi ya wanawake na hasa walioachika, wajane au ambao hawana watoto wa kiume. Maelezo hayo kwa sasa hayana nguvu kutokana na ukweli kuwa katika jamii ya sasa, ukahaba ni kazi au tabia inayofanywa na watu wa jinsia zote na wa hali zote bila kujali mtu ameolewa, ana watoto na kadhalika. Hali hii pengine imechochewa na utandawazi, mwingiliano wa tamaduni au msukumo wa kudai haki na kutafuta kutambulika katika jamii na hata umaskini na tamaa. Mfano mzuri ni kuwepo kwa wanaume mashoga ambao wakati mwingine hujihusisha na vitendo vya ukahaba. Ingawa si lengo la kazi hii kuibua mjadala wa nani ni kahaba na nani siyo, mwandishi wa riwaya ya *Kisiki Kikavu* anaonyesha kuwa tabia ya ukahaba inachochea na pande zote mbili, yaani wanawake na wanaume. Hili linadhihirika kwa jinsi ambavyo mwandishi anawatumia wahusika wa kike na wa kiume kuonyesha namna tabia ya ukahaba inavyochangia kuenea kwa virusi vya UKIMWI.

2.0 Jinsi Dhamira ya Ukahaba Inavyosawiriwa katika Riwaya ya *Kisiki Kikavu*

Ukahaba ni dhamira inayojitokeza kwa sehemu kubwa katika riwaya ya *Kisiki Kikavu*. Ni dhamira ambayo mwandishi anaitumia kufikisha ujumbe wake kwa jamii dhidi ya maambukizi na athari ziletwazo na ugonjwa wa UKIMWI. Mwandishi anatumia dhamira hii kuionya jamii dhidi ya vitendo hatarishi vinavyochangia kueneza UKIMWI pamoja na athari zinazosababishwa na tabia hii.

Katika riwaya hii mwandishi anaonyesha kuwa japokuwa ukahaba ni suala ambalo jamii haikubaliani nalo, kuwepo kwake kumechochewa na mambo kadhaa. Kichocheo cha kwanza ni tamaa. Mwandishi anaelezea tamaa ya namna mbili, ya kwanza ni tamaa ya mwili au hali ya kutokuridhika na mpenzi mmoja; hali inayochochea mhusika kuwa na wapenzi wengi na tamaa ya pili ni ya pesa, hali inayosababishwa kwa kiasi kikubwa na hali ngumu ya maisha na umaskini

wa kipato au kuhitaji vitu ambavyo ni zaidi ya uwezo wa mhusika. Zaidi ya tamaa, mwandishi anataja vichocheo vingine kuwa ni ulevi, kukata tamaa ya maisha na ulimbukeni. Vitendo hivi kwa pamoja, kama anavyobainisha mwandishi vimechochea tabia ya ukahaba na kusababisha kushamiri kwa maambukizi ya UKIMWI.

Katika kusawiri suala hili, mwandishi anaanza kwa kuonesha taswira ya maisha ya jamii ya watu wa mkoa wa Kagera kwa kutumia mahandaki yaliyotumika katika vita vya Kagera. Mwandishi anasema:

“ Jambo moja ambalo vita viliachia watu, na lilikuwa takribani kwa kila mkazi wa Bukoba mjini na vijijini ni mahandaki, mashimo makubwa kama makaburi lakini yaliyofunikwa juu kama kibanda, na kubakiza tundu la kuingilia. Humo watu waliambiwa ni mahali pa kujificha wakati wa vita (uk. 4)”.

Katika maelezo haya mwandishi anaonyesha kuwa mahandaki haya yalikusudiwa kuwakinga watu na mashambulizi ya vita, japokuwa baada ya vita kwisha mwandishi anaonyesha kuwa yalitumika kwa shughuli nyingine, tofauti. Mwandishi katika ukurasa huohuo anasema: “Kweli mahandaki yakawa maficho kweli kweli. Yakawa maficho ya kuficha siri za watu. Licha ya giza lake la kutisha, wakubwa kwa wadogo waliendelea kufanyia shughuli za siri humo.”

Pamoja na matukio mengine yaliyofanyika ndani ya mahandaki hayo, watu pia waliyatumia kama sehemu ya maficho kwa ajili ya kufanya ukahaba. Kwa mfano, mwandishi wa riwaya hii anaonyesha tukio la kufumaniwa kwa mwanamke Ishekunena akiwa na kijana wa Kinyarwanda aliyekuwa amejiririwa kuchunga ng’ombe kijijini hapo. Tukio hili lilipokelewa kwa hisia tofauti na wanajamii, hali iliyosababisha kushutumiwa kwa mwanamke huyu na kila mtu, kila mahali na hata kutungiwa wimbo ulioimbwa katika baa za Konyagi na hata katika magulio.

“Kapu la mchuuzi halichagui matunda
Yaliyooza-twende
Yalo mazima – twende
Mwanamke Domitira “kashuti kamudimadima (uk. 4)”.

Katika wimbo huu mwandishi anahusisha tabia ya ukahaba na picha ya “kapu la mchuuzi” lililobagua cha kubeba, yaani linalobeba matunda yaliyooza au mazima. Kwa kutumia picha hii mwandishi anasawiri wanawake wenye tabia ya kutembea na kila mwanaume pasipokujali hadhi, umri na wala mazingira ya kukutania kwao. Mwandishi wa riwaya hii anaonyesha kuwa Ishekunena alikuwa ameolewa na mwanamme maarufu hapo kijijini lakini alidiriki kutembea na mwisho kufumaniwa akiwa na mvulana wa Kinyarwanda aliyekuwa mchunga ng’ombe. Hapa tunajifunza kwamba, ukahaba huweza pia kusababishwa na tamaa

za kimwili kama tulivyodokeza awali. Ni wazi kwamba Ishekunena hakuhitaji pesa toka kwa kijana huyo mchungu ngo'mbe bali alihitaji kuridhishwa ashiki zake.

Kwa ujumla, mahandaki haya tunaweza kuyafananisha na “gesti bubu”, yaani nyumba za kulala wageni zisizo rasmi, ambazo hutoa huduma kwa siri, au zinazofanya kazi kinyume cha sheria zilizoshamiri katika maeneo mbalimbali ya miji. Katika huduma hii ambayo ni maarufu kwa jina la “short time” yaani muda mfupi, wateja huenda katika nyumba hizo za kulala wageni na kulipa kiasi cha fedha na kupewa saa kadhaa za kukitumia chumba hicho. Saa hizo zinapoisha, wateja hao hupaswa kuondoka ili kuwapisha wateja wengine wa huduma hizo. Swali la msingi hapa linaweza kuwa: je, ni sahihi kwa nyumba hizi kuitwa nyumba za kulala wageni wakati wanaolala si wageni bali ni watu waliokimbia nyumba zao na wakati mwingine kuwaacha wake na/au waume zao na kwenda “kustarehe” hapa? Kutokana na taarifa iliyopatikana katika mtandao wa *AIDS Week in Review* pamoja na *Bongo 5 Media Group*, nyumba nyingi za kulala wageni zisizosajiliwa yaani “gesti bubu” katika manispaa ya Kinondoni zinachangia maambukizi ya Virusi vya UKIMWI. Ufafanuzi uliotolewa unaonyesha kuwa nyumba hizo zimechangia kuongeza kasi ya maambukizi kufikia asilimia 7.8. Vilevile taarifa hiyo inaonyesha kuwa gesti hizi zinachangia maambukizi ya UKIMWI kutokana na kuwa nyingi na gharama yake kuwa ndogo. Kutokana na taarifa ya 2008 iliyopatikana katika Mtandao wa *Bongo 5 Media Group*, katika maeneo ya Manzese jijini Dar es Salaam, chumba hupatikana kwa sh.200 au 300, gharama ambayo ni rahisi kwa kila mwenye mahitaji.

Akizungumzia ukahaba unaosababishwa na umaskini wa kipato, mwandishi anaonyesha namna hali ngumu ya maisha inavyochochea tabia ya ukahaba, kwani ni dhahiri kuwa makahaba wanaweza kushiriki tendo la ngono kama wataahidiwa fedha nyingi, zawadi au lolote litakalokidhi mahitaji yao. Mwandishi anasema, “Ugumu wa maisha ukawafanya wasichana na wanawake wajane kujinadi kama mitumba ya nguo” (uk. 15). Mwandishi anamtumia mhusika Dogodogo kusawiri hali hii. Mhusika huyu analazimika kufanya kazi za baa katika umri mdogo kwa lengo la kupata pesa za kujikimu na kutunza familia yake. Mwandishi wa riwaya hii anabainisha kuwa mhusika Dogodogo alikuwa na umri wa miaka 17, umri ambao ulimtaka kuwa shuleni lakini kutokana na hali ngumu ya familia yake analazimika kuwatunza ndugu zake. “... alikuwa binti mdogo aliyeonekana kuwa na umri wa miaka 17 hivi,” (uk. 20).

Mwandishi pia anaonyesha jinsi Dogodogo alivyotegemewa na familia yake na namna alivyojitahidi kuwahudumia kutokana na kazi aliyokuwa akiifanya. Mwandishi anasema; “Wazazi wake Walimtegemea. Na kweli hakuwaangusha. Alikuwa akiwapelekea pesa za matumizi alipopata mshahara”

(uk. 20). Mawazo haya yanaungwa mkono na Plessis (1996:9), anayeonyesha kuwa wasichana wengi wanaingia katika ukahaba kama njia ya kujikimu kutokana na hali ngumu ya maisha na kukosa ajira. Katika makala ya *Umaskini unachangia ukahaba D'Salaam*, yaliyoandikwa katika gazeti la Mwananchi la tarehe 17/07/2010, umaskini kwa baadhi ya wasichana wenye umri mdogo unachangia kwa kiasi kikubwa ongezeko la kasi la wasichana kujiingiza katika biashara ya ngono mkoani Dar es Salaam. Kutokana uchunguzi uliofanywa na mwandishi wa makala haya, wasichana wengi wanakabiliwa na umaskini unaowafanya kushindwa kujipatia mahitaji yao ya msingi na hivyo kulazimisha kujiingiza katika vitendo vya ukahaba.

Zaidi ya hali ngumu ya kiuchumi ambayo inaonekana kumfanya Dogodogo kujiingiza katika ukahaba, ulevi pia unatajwa kuwa ni tabia inayochochea ukahaba na maambukizi ya UKIMWI. Katika riwaya ya *Kisiki Kikavu*, tabia hii inasawiriwa na wahusika kama Kalabweli, Dogodogo, na Kadogo. Kwa mfano, mwandishi anaonyesha jinsi Kalabweli alivyobadilika tabia baada ya kujiingiza katika vitendo vya ulevi. Mwandishi anaandika:

“Ilipofika saa tano unusu usiku Kalabweli aliondoka na mwanamke mmoja aliyekuwa amemnunulia pombe za kutosha. Mwanamke huyo alijulikana sana kwa kuteka nyoyo za wanaume. Kila mwanamume aliyekuwa na hela alikuwa wake. Alizoea kubetua midomo yake myekundu, alipotoa tabasamu lililoitoboa mifuko ya wanaume. Na kweli hapa alifanikiwa, alichukuliwa na Kalabweli (uk. 19)”.

Vile vile mwandishi anaonyesha kuwa Kalabweli aliondoka na kulala nyumbani kwa Dogodogo baada ya kumnunulia pombe. Kupitia wahusika hawa tunabaini kuwa ulevi ni chanzo cha kufanya maamuzi hatarishi yanayoweza kusababisha kuenea haraka kwa ugonjwa wa UKIMWI na magonjwa mengine ya zinaa. Mchango wa ulevi katika maambukizi dhidi ya UKIMWI unajadiliwa pia na ripoti ya TACAIDS (2008:9) na *AIDS Week in Review* pamoja na *Bongo 5 Media Group*. Maelezo yanayotolewa yanaonyesha kuwa, matumizi ya pombe na dawa za kulevya ni tabia zinazochochea kuenea kwa ugonjwa wa UKIMWI.

Hatari kubwa inayowakabili wahusika wanaoendekeza matumizi mabaya ya pombe au ulevi ni kushindwa kuwa na faragha, yaani kuchagua sehemu salama ya kufanyia mapenzi. Hali hii vilevile inasababisha kutokujali, tabia ambayo kwa kiasi kikubwa inachochea kufanya mapenzi pasipo kutumia kinga au kuwa na tahadhari dhidi ya UKIMWI na magonjwa mengine ya zinaa. Mwandishi wa riwaya hii anamtumia Kalabweli na mhusika mwanamke kuonyesha kushamiri kwa tabia hii. Mwandishi anasema:

“Hao! Wakapotelea gizani. Hawakwenda mbali. Pombe ziliwapeleka karibu na daraja la Kanoni Nyakanyasi. Wakaingia kwenye migomba iliyokuwa upande wa kulia ... wakavuta majani ya migomba, nayo yakaitika. Nguo zikatundikwa juu ya

migomba kushindana kuning'inia na mikungu ya ndizi. Chini miili ya binadamu iliyakandamiza magugu. Mara huyu yuko juu, huyu yuko chini, kila mmoja akigusana na ardhi... (uk. 19)".

Taarifa zilizopatikana katika gazeti la *Mwananchi* la tarehe 6/5/2011 zinasawiri maelezo yaliyochukuliwa hapo juu. Mwandishi wa gazeti hili anaeleza namna makahaba wa wilaya ya Temeke wanavyoendesha shughuli hii, mwandishi anasema, "...wengine humaliza haja zao pembezoni mwa nyumba au hata vyooni." Vilevile taarifa kutoka katika mtandao <http://www.plusnew.org/report.aspx?reportid=3962>, zinaonyesha kuwa wakati mwingine ukahaba hufanyika makaburini. Ni wazi kuwa ni vigumu makahaba wanaokutana katika mazingira haya kuamua kutumia kinga dhidi ya maambukizi ya UKIMWI na magonjwa mengine ya zinaa.

Mwandishi wa riwaya hii vilevile anaonyesha tabia ya kujiuza au kujitangaza kama bidhaa kupitia kwa wahusika wake na hasa wahudumu wa baa wa kike. Katika riwaya hii tunaona kuwa baada ya Kalabweli kumalizana na mwanamke wa kwanza katika daraja la Kanoni Nyakanyasi na kurudi tena katika baa ya "Umoja wa Mataifa" anaitwa na mwanamke mwingine aliyeonekana kutamba na kujinadi kwake kwa kusema:

"Njoo nyama wee! Hukuridhika! Njoo kwangu hapa buleki!" Hata hivyo Kalabweli anampuuzia na kuamua kumfuata mwanamke mwingine, ambaye hatimaye alifanikiwa kuondoka naye (uk. 20)".

Mwandishi anamtumia mhusika Kadogo kuonyesha kukithiri kwa tabia hii miongoni mwa wanajamii. Maelezo ya mwandishi wa riwaya hii yanaonyesha kuwa tabia hii ndiyo iliyomfanya Kadogo kutembea hata na padri wa Kizungu. Mwandishi anasema, "Huyo ndiye Kadogo, aliyekuwa akichekacheka na kila mwanaume kila alipopita" (uk. 55). Vilevile mwandishi anaongeza:

"Na madarasa yake kumi na manne, Kiingereza kilichopandana kama madafu katika tenga, hakikumpa aibu. Kwa hiyo, alipompata mmisionari mmoja aliyekuwa hajui Kiswahili, alikwenda naye sambamba. Siku hiyo Padri wa Kizungu akasahau mshumaa ukiwaka katika chumba cha kitubio ... (uk. 56)".

Mwandishi pia anaonyesha umaridadi wa Kadogo wa kuteka watu na hasa wanaume kwa kutumia macho yake. Mwandishi anasisitiza hili kwa kusema, "Macho ya kusinzia ya Kadogo yaliwavuruga watu si haba" (uk. 56).

Mhusika Kadogo anawakilisha kundi la wanajamii na hasa wanawake wanaotumia macho, vicheko, mavazi mafupi na ya kubana sana, pesa ama vileo kwa lengo la kushawishi wengine. Mwandishi wa gazeti la *Mwananchi* la tarehe 6/5/2011 anashadidia hili kwa kuonyesha kukithiri kwa tabia ya kuvaa nusu utupu

kunakofanywa na makahaba katika wilaya za mkoa wa Dar es Salaam hasa ile ya Temeke. Mwandishi anaandika:

“mavazi yanayovaliwa na makahaba hao ni aibu kwa wanawake wa Kitanzania; ni aibu kwani huwa nusu utupu..... utakuta wamevaa chupi na sidiria na wamejifunga na mtandio wako ukumbini wanapika au wanazungumza. Usiku utawakuta wamejipanga vibarazani..... kama vile wanapunga hewa kumbe wako katika mawindo tena wakiwa wamevaa chupi na kujiziba kwa mito mapajani”.

Hali hii inatupatia picha ya kushamiri kwa vitendo vya ukahaba hasa sehemu za mijini. Hali hii inahitaji kudhibitiwa ili kuzuia maambukizi ya UKIMWI. Mwandishi wa riwaya hii vilevile anamtumia Kalabweli kuonya wanaume wenye tabia ya kutokinai wanawake. Wanaume wanaojilimbikizia wapenzi wengi. Katika riwaya hii tunaona jinsi ambavyo Kalabweli anaamua kutumia pesa na kununua bia huku akidhamiria kumshawishi Dogodogo. Mwandishi anasema:

“Kalabweli alifurahi moyoni kwani alikuwa na imani ya kuwa siku hiyo angalimpata Dogodogo (uk. 15)”.

Mwandishi pia anaonyesha kuwa kitendo cha Kalabweli kukubali kulala nyumbani kwa Dogodogo hakikuwa na mapenzi ndani yake bali ilikuwa ni njia ya kukidhi haja zake na kukwepa migongano ambayo ingetokea kama angeenda na Dogodogo nyumbani kwake. Mwandishi anasema, “Hakutaka kwenda maana kulikuwa na mwanamke aliyekuwa na miadi naye. Aliogopa migongano” (uk. 20). Maelezo haya yanatubainishia kuwa tayari Kalabweli alikuwa na mipango ya kukutana na mwanamke mwingine tofauti na Dogodogo ambaye alikuwa naye kwa wakati ule.

Hali hii ya kuwa na wapenzi wengi ndiyo inayotawala tabia ya Kalabweli, na mwandishi kwa kumtumia mhusika huyu kijana, anaikemea tabia hii na kuonyesha athari zake kwa wahusika. Mwandishi anaonyesha tabia hii pale anaposema:

“Bado alikuwa hajaoa ingawa alikuwa nao. Kalabweli alikuwa anakaa na mwanamke mwezi mmoja, anamfukuza. Ataleta mwingine, basi huyu naye akae naye walau mwezi mmoja. Baada ya siku yuko tena na mwingine tofauti. Akawa anabadilisha wanawake kama dereva abadilivyo gia katika kilima chenye urefu wa haja (uk. 41)”.

Taswira hii ya gia zinazobadilishwa na dereva inatupatia picha ya hali hiyo ya mhusika ya kubadili wanawake mara kwa mara, wanawake walio na tofautitofauti za mwendo ambazo zinajionyesha katika tabia na mionekano yao. Mwandishi hapa anaonyesha hatari ya kuambukizwa UKIMWI na magonjwa mengine ya zinaa kwa mtu asiyepeleka kujituliza.

Tabia hii pia inajitokeza Kalabweli anapohamia Dar es Salaam na kuamua kufunga ndoa na Kadogo. Katika riwaya hii mwandishi anaonyesha jinsi ambavyo Kalabweli anaendelea kuwa na wapenzi wengi. Mwandishi anasema:

“Kalabweli alikuwa na wasichana sita, mmoja alikuwa mwanafunzi wa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam..... Msichana wake wa pili naye alikuwa mwanafunzi. Alikuwa anasoma CBE. Chombeza wake wa tatu alikutana naye baa usiku wakapendana, ... jicho lake alilipoteza kwa kipigo pale *Magots* kabla haijavunjwa. Wa nne alikuwa mke wa mtu.mwanamke huyu ndiye aliyekuwa akimtunza Kalabweli. Wa tano alikuwa akifanya kazi Benki ya Taifa ya Biashara. Wa sita huwezi kuamini, alikuwa binti mdogo wa shule ya msingi (uk. 59)”.

Katika sehemu hii mwandishi anatahadharisha jamii dhidi ya tabia ya kukosa uaminifu na uadilifu kwa wapenzi na wanandoa. Tabia hii pia inajitokeza katika riwaya, tamthilia, hadithi fupi na nyimbo/mashairi yanayochambua masuala ya UKIMWI. Kwa mfano watunzi wa riwaya za *Ua la Faraja* (W. Mkufya) na *Njia Panda* (S. Mungazija) na tamthilia ya *Ushuhuda wa Mifupa* (I. Ngozi) kwa kutaja chache na hata katika nyimbo za kizazi kipya kwa mfano wimbo wa *Ninao, Ninao UKIMWI* ulioimbwa na mwanamuziki Feruz, wanachambua athari na hatima ya kuwa na wapenzi wengi. Tabia hii kwa kiasi kikubwa inachangia maambukizi ya virusi vya UKIMWI kwa wahusika.

Katika riwaya hii, mwandishi pia anaonyesha athari za miji kwa vijana wanaohamia kutoka vijijini kwa lengo la kutafuta maisha au kuongeza kipato au kukwepa hali ngumu ya kijijini. Dhamira hii ilikwishajitokeza katika kazi za fasihi ya Kiswahili zilizoitangulia hii, ikiwemo riwaya ya Ndyanao Balisidya ya *Shida* na tamthilia ya Penina Muhando ya *Hatia*. Katika kazi hizo na pia katika riwaya hii ya *Kisiki Kikavu* kuna athari inayojibainisha wazi ya vijana kujiingiza katika vitendo vya kimji na hasa kupenda starehe zisizo na mipaka, pesa na pombe na kujiingiza katika ukahaba.

Katika riwaya hii, mwandishi anaonyesha jinsi tabia ya Kalabweli ilivyobadilika baada ya kuhamia Bukoba mjini. Mwandishi anasema:

“Kalabweli alikuwa ameyaingia maisha ya kimji kwa mikiki. Alitumia pesa aliyokuwa nayo kuponda maisha. Hakujua kuwa mji ulikwishamtia sumu na kumpotosha (uk. 22)”.

Hali hii inawakumba vijana wengi wanaohamia mijini ambao wengi hujiingiza katika vitendo vya ukahaba, kutumia madawa ya kulevya, wizi n.k. Naye Muriungi (2005), anaunga mkono wazo hili kwa kuonyesha kuwa kwa sehemu kubwa ukahaba ni tabia iliyoshamiri mijini. Suala hili ni changamoto kwa jamii kwani vijana wengi wanahamia mjini kutafuta unafuu wa maisha. Swali la nini kifanyike ili kuwakinga vijana wanaokimbilia mijini na tabia hizi hatarishi ni

jambo linalohitaji mjadala zaidi kwani linajumuisha masuala mbalimbali ya kijamii, kiuchumi na kisiasa.

Mwandishi pia anahusisha dhamira hii ya ukahaba na tamaa ya kupenda pesa au vitu vilivyojuu ya uwezo wa mhusika. Hali hii inajitokeza zaidi kwa wahusika wa kike na hasa wasichana. Mwandishi anasema:

“Wanawake aliwaacha na kisha kurudiana nao tena pasipo matatizo yoyote. Wanawake hawakumchoka Kalabweli. *Walitaka pesa zake*¹. Watamkimbaje na hali ya mkoa ni mbaya? Taifa kupitia serikali inasema tujifunge mikanda. Wanawake wakaona wajifunge mkanda mmoja na wa Kalabweli... (uk.)”.

Mwandishi anatumia tabia ya ukahaba kuukejeli na kuukosoa mfumo mbovu wa serikali, unaohubiri wananchi wake kujifunga mkanda badala ya kutafuta mbinu mbadala za kuwasaidia kutatua matatizo yao. Lakini pia maelezo yake yanabeza tabia ya kutokuwa na tahadhari dhidi ya kuambukizwa UKIMWI, tabia ya kurudiana na mwenzi/wenzi pasipokuchukua tahadhari ya kunusuru maisha ya wahusika.

Vilevile mwandishi anamtumia mhusika Kadogo, ambaye alikuja kuwa mke wa Kalabweli walipohamia Dar es Salaam, kuonyesha kushamiri kwa tabia hii. Mwandishi anasema, “Umbo na matendo yake yalikuwa makubwa, aligawa kwa pesa, alipitiwa na kila mtu, pasipokujali rangi, kabila wala dini” (uk. 56). Mwandishi anaendelea kuonyesha tabia ya Kadogo kwa kusema:

“Alipokuwa akikaa Mwanza, Kadogo alijulikana katika manisipaa kushinda hata Meya. Kwa wavuvi wa samaki alijulikana kama ziwa Victoria, na kwa kila mvuvi aliyetaka aliingia na kupiga kasia. Kwa wasukuma mikokoteni, Kadogo alijulikana kuliko jasho walilotoa kila siku. Kadogo akasukumwa kutoka kwa msukuma mkokoteni mmoja kwenda kwa mwingine kama bidhaa isiyo na bei. Bei yake ilipangwa na mnunuzi alivyo. Kwenye uchochoro wa makoroboi, wachonga vibatari walimjua kuliko makopo waliyoshughulika nayo kila siku. Kila aliyemtaka alimponda kwa nyundo kama apondavyo kopo ili alinyooshe kutengeneza kibatari, lakini Kadogo hakunyooka. Wahindi kwa Waarabu, Magoa kwa Maburushi walipomtaka walimpata; mradi mali kwa mali, maana aligawa kwa pesa. Mhindi mmoja alimsifia sana baada ya sala ya jioni kule Jamatini aliposema, ile toto iko jua kaji, yeye natikisatikisa shanga ya zahabu nafunga kwenye tako yake, kiunoni. Ooh! Mujuri kabisa (uk. 56)”.

Hapa mwandishi anaonyesha jinsi afya ya mtu inavyokuwa matatani kutokana na kujali pesa na kujihusisha na wapenzi wengi pasipokuchukua tahadhari.

Katika riwaya hii mwandishi anaonyesha tabia ya wahusika wake kuhama au kutoroka katika mazingira wanapogundulika tabia zao. Na hata huko

¹ Msisitizo ni wa mwandishi wa mapitio haya.

wanakokwenda hawaendi kwa lengo la kubadilika bali kuendeleza tabia zao za awali. Miongoni mwa wahusika hao ni Luciana, Kalabweli na Kadogo. Luciana baada ya kuwagonganisha Ray na waziri huko Dar es Salaam anaamua kuhamia Bukoba, ambako alikutana na Kalabweli na kuanza harakati za kutaka kuoana, japokuwa Luciana alifariki kabla hawajaoana.

Mhusika mwingine ni Kalabweli ambaye baada ya kufiwa na mchumba wake Luciana waliyekuwa wanatarajia kuoana, anatoroka na Kadogo na wote kwa pamoja wanakimbilia Dar es Salaam. Mwandishi anasema, “Novemba 1991, Kalabweli alikuwa ameondoka kwao na kukimbilia Darisalama. Aliondoka na binti wa mzee mmoja wa Ishozi, Bukoba vijijini” (uk. 55). Baada ya kufika Dar es Salaam, Kalabweli anaendeleza tabia ya kupenda wanawake wengi wakiwemo makahaba, wanafunzi wa vyuo na shule za msingi, na wake za watu na wafanyakazi wa sekta mbalimbali.

Vilevile mwandishi anamtumia mhusika Kadogo kusawiri tabia hii. Mwandishi anasema:

“Upepo wa mageuzi ulipokuwa ukiwatoa watu huku na kuwapeleka kule, ulimvuruga Kadogo, akatoka Mwanza na kukimbilia Bukoba. Huko hakukosa wa kumwokota. Kalabweli aliyekuwa amekata tamaa ya maisha ya ndoa, akampata, wakachukuana Darisalama (uk. 56)”.

Baada ya Kalabweli kuugua huko Dar es Salam, Kadogo anaamua kumkimbilia Kalabweli akiwa hospitalini na kuelekea sehemu nyingine. Hili linathibitishwa na mwandishi anaposema:

“Akatokomea alikotokomea.

Watu wanaomfahamu walisema, alitorokea sehemu za Iringa. Alimwacha mme wake taabani (uk. 56)”.

Kwa kuwatumia wahusika hawa mwandishi anaonyesha tabia ya ukatili inayofanywa na baadhi ya watu wanaojigundua kuwa wameathirika, na kueneza UKIMWI kwa makusudi. Tabia hii haina budi kukemewa na kila mmoja wetu. Mhariri wa jarida la kimtandao la Tarumbeta (2007), anakubaliana na hoja hii kwa kudai:

“baadhi ya waathirika wa virusi vya UKIMWI wanaamua kwa makusudi ‘kuondoka’ na kundi la wananchi wengi kwa kuamua kwa makusudi kusambaza virusi kwa kushiriki ngono zembe ...”

Kadogo na Kalabweli wametumiwa na mwandishi wa riwaya hii kama viwakilishi kwa waathirika wa ugonjwa wa UKIMWI wanaoeneza virusi vya UKIMWI kwa makusudi.

3.0 Hitimisho

Tabia ya ukahaba imesababisha madhara makubwa kwa jamii na watu binafsi. Katika riwaya hii mwandishi anaonyesha kuwa tabia hii imesababisha vifo na upotevu wa mali na ufukara unaosababishwa na kupoteza nguvu kazi ya taifa kwani wahusika wengi vijana, ndio walioathirika na kupoteza maisha yao. Ufukara uliosababishwa na familia kuingia katika gharama kubwa kwa ajili ya kuwatibu wagonjwa wa virusi vya UKIMWI nao ni mkubwa. Katika riwaya hii wahusika Kalabweli, Luciana, Christina, wafanya biashara watatu rafiki zake na Mazaki wanafariki dunia kutokana na kuendekeza tabia hii. Ni dhahiri kuwa hata wale waliokuwa na uhusiano wa kimapenzi na wahusika hawa waliathirika na hatimaye kufa kutokana na maambukizi ya ugonjwa huo pia.

Mwandishi anajumuisha maelezo haya anaposema:

“Wakati dhiki kuu inavamia nyumba ya mzee Kakwezi, na ufukara unawazingira taratibu, Kalabweli alikuwa kwenye mitaa ya mjini akitafuna pesa. Wakati biashara zake zikifungwa na kufirisika, Kalabweli alikuwa akila mtaji pamoja na mke wake ingawa kwa ugomvi. Na wakati Kalabweli anaugua na kulazwa Muhimbili, nyumbani walidhani mtoto wao, ingawa mpotevu, anatafuta mali, atarudi na utajiri na maisha yatakuwa mazuri kama mwanzoni. Kalabweli hakuwa mwana mpotevu aliyerudi. Alipotea bila kurudi na aliporudishwa amekwisha potea. Darisalama haikuwa salama (uk. 58)”.

Kwa ujumla mwandishi wa riwaya hii anakusudia kutoa fundisho kuwa ugonjwa wa UKIMWI si ugonjwa wa kundi fulani kama ilivyodhaniwa hapo mwanzoni, bali kila mtu yuko katika hatari ya kuathirika. Katika riwaya hii mwandishi anawatumia wahusika kutoka katika rika na makundi mbalimbali ya kijamii kuonyesha jinsi jamii ilivyo katika hatari ya kuathirika. Riwaya hii inaonyesha jinsi wafanyabiashara, wahudumu wa baa, wasukuma mikokoteni, wavuvi, wanandoa, wanafunzi wa vyuo vikuu na shule za msingi, viongozi wa dini na serikali, na wafanyakazi katika idara za serikali walivyo katika hatari ya kuathiriwa na ugonjwa huu wasipochukua tahadhari. Katika hotuba iliyotolewa na Waziri Mkuu wa Tanzania tarehe 17.7.2011 wakati wa kuzindua magari ya senema ya kutoa mafunzo ya kuthibiti UKIMWI, alisisitiza juu ya umuhimu wa jamii kupatiwa elimu sahihi dhidi ya mapambano ya UKIMWI ili kuinusuru, nchi. Elimu hii itawasaidia wanajamii kutambua wajibu walionao wa kujikinga na kuwakinga wengine dhidi ya maambukizi mapya ya virusi vya UKIMWI.

MAREJEO

- Bakari, I. (17/07/2010). "Umaskini unachangia ukahaba." *Mwanachi*. <http://mwananchi.co.tz/business/13-biashara-za-kitafa/3314-umasikini-unachangia-ukahaba-dsalaam.html>. Iliyopakuliwa 25/11/2011.
- Center for AIDS Prevention Studies (CAPS), (2000). "Je, mahitaji ya makahaba kuhusu uzuiaji wa UKIMWI ni yapi?" katika AIDS Research Institute, University of California, San Francisco, <http://www.caps.ucsf.edu>, <http://hivinsite.ucsf.edu/prevention>. Iliyopakuliwa tarehe 2/12/2011.
- Homaifar, N. (2008). "The African prostitute: an everyday debrouillard in reality and African Fiction." *Journal of African Cultural Studies*, 20: 2, 173 — 182. <http://dx.doi.org/10.1080/13696810802522296>.
- Hotuba ya Mheshimiwa Mizengo, P. Pinda (mb), Waziri Mkuu wa Jamii ya Muungano wa Tanzania katika Uzinduzi wa Magari ya Sinema ya kutoa Mafunzo ya Kuthibiti UKIMWI – Dodoma 7.7.2011. <http://www.pmo.go.tz/speech.news.html?page=226>. <http://www.plusnews.org/report.aspx?reportid=39562>. TANZANIA: Prostitutes work the graveyard shift in Dar es Salaam Iliyopakuliwa tarehe 30/08/2011.
- Kamala na wenzake, (2001). *Tanzania Children in Prostitution: A Rapid Assessment*. Geneva.
- Lerner, G. (1986). "The Origin of Prostitution in Ancient Mesopotamia." katika Winter (mh). *Signs. Juz. la 11 Na.2*, University of Chicago Press. 236-254. <http://www.jstor.org/stable/3174047>. Iliyopakuliwa tarehe 20/01/2010.
- Muriungi, A. (2005). "Romance, Love, and Gender in Times of Crisis: HIV/AIDS in Kenyan Popular Fiction." Unpublished PhD. Thesis, University of Witwatersrand. Johannesburg.
- Mutembei, A.K. (2005). *Kisiki Kikavu*. Dar es Salaam: E&D Limited.
- Mutembei, A.K. (2009), *UKIMWI katika Fasihi ya Kiswahili 1982-2006*. Chuo Kikuu cha Dar es Salaam: TUKI.
- Muya, U. (2010, Mei, 06). *Mwananchi*. „Mbinu za biashara ya ukhaba zawakoroga viongozi Temeke.“ <http://www.mwananchi.co.tz/magazines/26-jungukuu/1379-mbinu-za-biashara-ya-ukahaba-zawakoroga-viongozi-temeke.html>.
- Napheys, G. H. (nd). The Causes that Maintain Prostitution. <http://chestofbooks.com/society/sexuality/The-Transmission-Of-Life/The-Causes-That-Maintain-Prostitution.html>. Iliyopakuliwa tarehe 31/09/2010.
- Nyawagah, O. (mh) (2/07/2007), TACAIDS na vita vya majimaji dhidi ya UKIMWI. *Tarumbeta*. <http://tarumbeta.blogpost.com/2007/06/tacaids-na-vita-ya-majimaji-dhidi-ya.html>. Iliyopakuliwa tarehe 25/11/2011.
- Plessis, A. (1996), Dar-es-Salaam Street Girl Project: Kwetu Counselling Centre.
- Senkoro, F.E.M.K. (1982). *The Prostitute in African Literature*. Dar es Salaam: Dar es Salaam University Press.
- Tume ya Kuthibiti UKIMWI Tanzania, (2007). *Mkakati wa Pili wa Kuthibiti UKIMWI (2008-2012)*. Dar es Salaam.
- _____. (20/02/2010). "Gesti" bubu Chimbuko la UKIMWI Kinondoni. *AIDS Week in Review*. <http://www.ajaat.or.tz/aids%20week/AIDSNEWS%20Feb/2010.pdf>. Iliyopakuliwa tarehe 4/11/2011.
- _____. (25/07/2008) Madanguro, Gesti bubu ni tatizo Dar. *Bongo 5 Media Group*. <http://www.bongo5.com/news/general/4412-madanguro-gesti-bubu-ni-tatizo-dar>. Iliyopakuliwa tarehe 4/11/2011.